



י"ל ע"י קרן תר"ג לזיכוי הרבנים
לשבות נשמת הרבני הנגיד הנכבד
הרה"ח ר' אריה (לייבל)
ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל



תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

פרשת וארא | גיליון ק"ד - שנה ג' | טבת תשפ"ו

פנינים מאירים
לשולחן השבת

פר"ס התורה

פשט

למה לצעוק?

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִעַם פְּרָעָה וַיִּצְעֲקוּ מִשָּׁה אֶל ה' עַל דָּבָר הַצִּפְרָדְעִים (שמות ח. ח.)

המפרשים עומדים על השאלה מדוע דווקא כאן נאמר וַיִּצְעֲקוּ מִשָּׁה, ואילו בשאר המכות לא היה צעק, אלא נאמר וַיַּעֲרֹךְ אֶל ה'.

בדרך הפשט כותב בעל 'שפתי חכמים', כי הנה נפסק בשלחן ערוך (או"ח סי' קא, ב) שהמתפלל צריך להשמיע לאוזניו מה שמוציא בפיו, ואנחנו בשאר המכות היה משה יכול להתפלל קצת בלחש ולהשמיע לאוזניו מה שהוא אומר, אבל כאן במכת צפרדע צפדע שהרעישו בקול גדול, לא היה יכול משה לשמוע מה שמוציא בפיו, לכן היה מוכרח לצעוק בתפילה, כדי לשמוע את עצמו.

רמז

עשר פעמים 'צפרדעים'

הִנֵּה אֲנִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצִּפְרָדְעִים (שמות ז. כז)

אם נעיין בפסוקים, נמצא שבכל פסוקי מכת צפרדע מוזכרת עשר פעמים המילה 'צפרדעים' או 'הצפרדעים'. כותב על כך במדרש 'לקוטי מעין גנים', לאחד מחכמי ימין, שעשר פעמים אלו רומזים על עשרה מקומות בהם היו הצפרדעים, כמפורש בפסוקים (כח-כט): א. בְּבִיתְךָ. ב. בְּחֶדְרְךָ מִשְׁכְּבְּךָ. ג. וְעַל מִטְתְּךָ. ד. וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ. ה. וּבְעֶמְקֶיךָ. ו. וּבְתֵנְיֶיךָ. ז. וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ. ח. וּבְכֶהֱן. ט. וּבְעֶמְקֶיךָ. י. וּבְכָל עֲבָדֶיךָ.

דרוש

אפיית מצות כוסמין

וְהִחֲפָזָה וְהִפְסָקְתָּ לֹא יָכֹחַ כִּי אִפְיִלַּת הָהָה (שמות ט. לב). פלאי פלאות נעשו להם, שלא לקו (רש"י).

מדוע אכן נעשו נסים ופלאות דווקא לחיטה ולכוסמת שלא נשברו? חידש ודרש הגה"ק בעל 'שפע חיים' מציאנו ז"ע: היות וחודשים ספורים לאחר מכת ברד היו בני ישראל צריכים לאפות מצה מחיטים או מכוסמת, לכן הקדים ה' ועשה פלאי פלאות לתבואה זו שלא לקותה, כדי שיוכלו לקיים את מצוות החג!

סוד

להחזיק את המקל הפוך

כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אֲנִי מִכָּה בְּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדִי וגו' (שמות ז. יז)

נפלאות מתורתנו מגלה לנו המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרופולי ז"ע, על פי הדיוע שכאשר שם י-ה-ו-ה נכתב כסדרו, הריהו משפיע רחמים, ואילו כאשר הוא נכתב להיפך - ה-ו-ה-י, הריהו מעורר דינים. והנה על המטה של משה רבינו היו חקוקים אותיות שם י-ה-ו-ה-י כסדרו, מלמעלה כלפי מטה, כך שכאשר היה משה צריך לעורר רחמים היה מחזיק את המטה בצורה זקופה וישרה, כשהוא אווה בקצהו העליון, כדי להמשיך רחמים משם י-ה-ו-ה-י כסדרו. אבל כשהיה צריך משה לעורר דינים על מצרים, אזי הפך את המטה, מלמטה למעלה, והחזיקו בקצהו התחתון, כדי שאותיות השם יהיו בסדר הפוך הוה"ו.

וזה שנאמר, כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אֲנִי מִכָּה בְּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדִי - כלומר, אותו הצד העליון של המטה שברך כלל (כשאני רוצה לעורר רחמים) אני אווהו ביד, הרי כעת אחזיק את המטה בצורה הפוכה, ואחזיק בתחתית המקל, והחלק העליון של המקל יהיה כלפי האדמה, ובצד הזה אכה את האוור, ובכך יתעוררו דינים להביא מכת דם.

אבל בפרשת בשלח, כשהיה צריך לעורר רחמים ולהוציא מים מהסלע, כתוב (י, ה) וּמִטָּךְ אֲשֶׁר הִיִּיתָ בּוֹ אֶת הָיָדָר 'קַח בְּיָדְךָ', כלומר, אותו צד העליון של המטה שבמכת דם היה כלפי מטה והכית בו את האוור, כעת תהפוך את המקל ותחזיק בידך בצד זה, כך ששם י-ה-ו-ה-י יהיה כסדרו ויתעוררו רחמים.

התראות לפרעה ושבוע מפות

נישאי הפרשה:

הבטחה לגאולת ישראל • צירוף אהרן למשה • משפחות ראובן שמעון ולוי • ייחוס משה ואהרן • הפיכת המטה לנחש לפני פרעה • מכות דם, צפרדע, כינים ערוב, דבר, שחין וברד.

פרשת וארא עוסקת בשנה האחרונה בה היו ישראל במצרים. עם התקרבות הגאולה ממצרים, באים משה ואהרן אל פרעה להתירות בו שישלח את ישראל, אולם גם אחרי שבוע מכות הוא עדיין מכביד לבו ואינו משלחם.

א. הנהגה בנחת

כתשובה לשאלת משה לפני ה' 'למה הרעותה לעם הזה?', ענה לו ה' בתוכחת מוסר, שהאבות לא הרהרו אחר מידותיו, וכי בוודאי הוא יגאל את ישראל ויביאם לארץ. משה מעביר את הדברים לישראל, אך עקב מצבם הדחוק, לא היו מסוגלים להאמין לבשורה משמחת כזו. משה טוען לפני ה' שהוא ערל שפתיים ואינו יכול לדבר לפרעה, ולכן מצד ה' את אהרן לדבר בשמו, ומצדו להם להנהיג את ישראל בנחת ולכבד את פרעה.

ב. נישואי הצדיקים

הכתוב מפרט את צאצאי שבט לוי. בין השאר מוזכר גם הנישואין של עמרם ויוכבד, ואהרן ואלישבע, ואלעזר עם נכדת יתרו. אנכ כך מוזכר הכתוב גם את סדר ייחוסם של השבטים ראובן ושמעון.

ג. המקל הכולע

כאשר משה בן 80 שנה ואהרן בן 83, הם הלכו לפרעה, וטרום הליכתם הודיע ה' להם שהוא יכביד את לב פרעה, במטרה להביא מכות על מצרים.

פרעה מבקש מהם להראות מופת, ואהרן משליך את מקלו שנחפץ לנחש. חרטומי פרעה גם עושים כך, אבל הנחש של אהרן שחור להיות מקל, בלע את מקלותיהם.

ד. חפירות בנילוס

לפני כל מכה התרה משה בפרעה שלשה שבועות, והמכה נמשכה שבוע. בכל מכה הבטיח פרעה לשחרר את ישראל, וכשחזרה הרווחה, שוב הכביד לבו.

לקראת מכת דם נשלח משה בבוקר להתרות בפרעה בלכתו ליאור. בהגיע העת נטה אהרן את ידו על האוור, וכל מי מצרים נהפכו לדם והדגים מתו, כשהמצריים חפרו סביב לנילוס במטרה למצוא מים.

ה. ערמות פגרים

במכת צפרדע, יצא מהאוור צפרדע אחת, ולאחר שהמצריים הכו בה, היא התהוה נחילי צפרדעים שנכנסו בתנורים ובבצק, ועל המיטות, ואף בתוך המעיין. פרעה ביקש משה ואהרן שיתפללו להסרת המכה, וכשמשה שאל מתי יסורו הצפרדעים, ענה פרעה: מחר. בתום המכה מתו הצפרדעים, והמצריים ערמו מהם ערמות פגרים שהעלו סרוח.

ו. יצור קטן

במכת כינים, הכה אהרן במטחו בעפר שהפך לכינים שעלו על האנשים והבהמות. חרטומים לא הצליחו להוציא כינים, כי אין השדים שולטים על יצור פחות מןשוער, ומודים כי אצבע אלקים היא.

ז. נחשים ועקרבים

במכת ערוב הביא ה' על המצרים תערובת חיות ונחשים ועקרבים. לאחר המכה מציע פרעה שיקריבו קרבנות במצרים, אך משה ענה שלא נכון לשחוט את אליל מצרים, נגד עיניהם. פרעה הסכים לפי שעה לשחררם בתנאי שלא ירחיקו ללכת, אך לאחר מכן חזר בו.

ח. בהמות בבית

יום לפני מכת דבר, אמר משה לפרעה: 'מחר בעת הזאת תבוא מכת דבר'. למחרת בשעה זו מתו כל בהמות מצרים שהיו בשדות, וניצלו הבהמות שהיו בבית.

ט. גחלי כבשן

במכת שחין נטל אהרן מלוא חופניו אפר של גחלי-כבשן, והכניסו אל ידו האחת של משה, שזרקו על מצרים. האפר התפזר בכל הארץ והעלה שחין על האדם והבהמה.

י. שריטה בכותל

יום לפני מכת ברד, שרט משה שריטה בכותל במקום זריחת החמה, ואמר לפרעה: מחר כשתגיע החמה לשריטה זו, תבוא מכת ברד. למחרת, הגביה ה' את משה רבינו מעל השמים, ושם נטה משה ידו על השמים, ומשמים החלו להגיע קולות וברד, כאשר האש והמים עשו שלום ביניהם, והאש התלקחה בברד. האנשים והבהמות שבשדות נהרגו, והאילנות והעשבים נשברו, מלבד החיטים והכוסמת שהיו רכים, או שנעשו להם פלאות ולא נשברו.

התורה וההפטר

בפרשתנו לומדים על המכות שבאו על מצרים ועל פרעה, שעשה עצמו לאליל ויצא בבוקר ליאור. ומכאן הקשר להפטר בה בספר יחזקאל, בה מתנבא הנביא על מפלת מצרים לעתיד לבוא, והנביא ממשיך את פרעה לתנין הרובץ ביאור ומתנאה לומר שברא את עצמו, ולעתיד יצודו אותו כמו תנין מתנהר.

לקבוע שיעור בחומש עם רש"י

חיים של תורה

במכתב הדרכה שכתב הרה"ק בעל 'ישמח משה' מאוהעל ז"ע, עבור בנו לאחר נישואיו, הוא כתב לו בין השאר: 'בני, בני, למען השי"ת, תראה לקבוע שיעורין דאורייתא... ושיעור מקרא, דהיינו תורה עם פירוש רש"י'.

הכרת הטוב לדומם

בדרים דומים כותב רש"י להלן (ח, יב), שבמכת כינים לא הכה משה את העפר, לפי שהגין העפר עליו כשהטמין את המצרי בחול. מכאן אנו למדים עד היכן מגיעה חובת הכרת-הטוב, שאפילו לדבר דומם, למים ועפר, צריך אדם לפעול בעצמו מידת הכרת הטוב, ועל אחת כמה וכמה כלפי אנשים בני דעת, שבודאי יש להכיר להם טובה ולא לכפור בטובתם.

ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מִשֶּׁךְ וְנִטְהַר יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם (וי, לפי שהגין היאור על משה כשנשאל לתוכו, לפיכך לא לקח על ידו לא בגם ולא בצפרדעים, וְלָקַח עַל יְדֵי אֶהָרֹן (רש"י).

הכרת הטוב למרחץ

ב'שיטה מקובצת' על מסכת בבא קמא (צב, ב) מביא מה שסיפר הר"י (רבי יוסף מינאש ז"ל, מגדולי הראשונים וחכמי ספרד, אודות רבו הר"ף (רבינו יצחק אלפסי) ז"ע, מגדולי הראשונים בעיר פאס במרוקו ובהמשך בספרד, שפעם חלה והיה זקוק למרחץ כדי שיבריא, ואחד מעשרי העיר העמיד בפניו את המרחץ שלו עד שהבריא. לימים התהפך הגלגל על אותו עשיר שירד מנכסיו ונאלץ למכור את המרחץ שבביתו כדי לשלם את החובות שהוא היה חייב, וביקשו מהר"ף שיבא להעניק שְׁמָאוֹת ולבדוק את ערכו של המרחץ, כדי לדעת מה שוויו. אך הר"ף טען: לא אוכל לדון במרחץ זה, לא במכר ולא בשמאות, כיון שנהניתי מהמרחץ הזה, ואיני יכול להיות כפוי טובה למרחץ לדון במכירתו!

הכרת הטוב לספסל ואבנים

פעם אחת לאחר תפילת שחרית, שוחח הגה"צ רבי אליהו לויפאן ז"ל עם בחור אחד, תוך שהוא מקפל את התפילין על הספסל. הבחור ששוחח עימו שם לב שהספסל מלוכלך מעט והלך להביא מטלית לנקותו. אמר לו רבי אליהו: 'תן לי את הזכות להביא את המטלית ולנקות, משום שאני חייב הכרת הטוב לספסל, כי אני מקפל את התפילין על הספסל הזה, אבל אתה אינך חייב הכרת הטוב לספסל זה!'

כיוצא בזה מסופר עוד על רבי אליהו ז"ל, שלפעמים היה עורך שיחות-מוסר לתלמידים מחוץ לשיבה בחיק הטבע, ופעמים רבות ראו אותו כשהוא קם, מניקה את האבנים שישב עליהם, וכאשר שאלו אותו לפשר הדבר, ענה: 'נהניתי מהאבנים - אני צריך לנקותם!'

הכרת הטוב לצמחים

באחד הימים, לפני מלחמת העולם השנייה, יצא מרן הגאון

לב לדעת

הכרת והבנת
מושג בתורה

מִטֶּה הָאֱלֹקִים | ואמרת אל אהרן קח מִשֶּׁךְ וְנִטְהַר יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם (שמות ז, יט)

היה לו למשה רבינו מקל פלאי, הנקרא (שמות ד, כ; יז, ט) מִטֶּה הָאֱלֹקִים. מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לט) שהמטה היה עשוי אבן ספיריון ונברא בין השמשות, ונמסר מאדם לחנוך, ומחנוך לנח, ומנח לשם, ומשם לאברהם, ומאברהם ליצחק, ומיצחק ליעקב, ומיעקב ליוסף, וכשמת יוסף הניחוהו בארמון פרעה, ויתרו לקחו משם ונטעו בגינת ביתו אשר במדין, ואיש לא הצליח להתקרב אליו ולקחתו, רק כאשר הגיע משה לקח את המטה, כשראה שרשומים עליו האותיות דצ"ך עד"ש באח"ב, והיה משקל המטה ארבעים סאה. בתרגום יונתן (שמות יד, כא) מובא, שעל המטה היה חזקוק השם המפורש, וכן שמות שלשת האבות, ושש אמהות, ושנים עשר השבטים.

בכמה מדרשים (מדרש-רבה ותנחומא בשלה) מובא שהיה רק מטה אחד, ובו נעשו הניסים לפני פרעה במצרים ועל הים. אולם בזה"ק (ח"ב כח, ב) מובא, שהיו שני מטות, אחד של משה, ואחד של אהרן, וכשבאו לפני פרעה עשו האותות במטה אהרן ולא במטה משה.

עיניים לראות

הבנת מילה
אחת בתורה

אֶפְלִיָּה | וְהָפְלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן (שמות ח, יח)

'צגי הציבור מחו בפני ראש העיר, על האפליה המרושעת והאכזרית כלפי הציבור החרדי...'

רגילים בימינו לפרש את המילה 'אפליה' במשמעות שלילית של קיפוח כלפי צד אחד. אולם המשמעות המדויקת של המושג 'להפלות', היא לא דווקא במובן השלילי, אלא הוא מלשון הַפְרָשָׁה והבדלה, גם במובן החיובי שבדבר. כך למשל אפשר לומר: 'בבאי בית הכנסת החליט לערוך אפליה בין ספרי מפרשי הש"ס שיעמדו בארון בצד ימין, ובין ספרי מפרשי התנ"ך שיעמדו בצד שמאל'.

כך מפרש רש"י על הכתוב (ח, יח) וְהָפְלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן, וז"ל: 'הפליתי - והפרשתי. גם להלן בפרשה על הכתוב (ט, ד) וְהָפְלִיתִי ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם, כותב רש"י, וז"ל: 'הפלה - והבדיל'.

אזניים לשמוע

כללי רש"י הק'
בדקדוק הלשון

נִפְתָּה או הִפְתָּה | וְהִפְשַׁתָּה וְהִשְׁעַרְתָּ נִפְתָּה (שמות ט, לא)

המלמדים שביקשו לצלם מבחנים על פרשת השבוע, שמעו מפי המזכיר של התלמוד-תורה: 'מכונת הצילום נִפְתָּה, ואנו ממתנינים לטכנאי שיגיע לתקן אותה'.

לא היה לו, למזכיר, כל ספק שהמלמדים החשובים, המקפידים ללמוד בכל יום חומש ורש"י, מבינים את כוונתו, שמכונת הצילום נשברה.

כך מפרש רש"י את הפסוק, וְהִפְשַׁתָּה וְהִשְׁעַרְתָּ נִפְתָּה, שהם 'נשברו' במכת ברד, היינו שהמילה נִפְתָּה, היא משורש נ.כ.ה. (שפירושו: שבור), כך שהאות נ' בתחילת המילה נִפְתָּה, היא אחת מאותיות השורש. אלא שלכאורה יש לתמוה, אם האות נ' היא מאותיות השורש, היה צריך להוסיף עוד אות בתחילת המילה, לשם שימוש, ולכתוב 'הונכתה' [כמו 'הוגדלה' משורש ג.ד.ל.]. לכן מיישב רש"י שיש דוגמא לכך, בפסוק (איוב לג, כא) וְשָׁפוּ עֵצְמוֹתַי, שגם שם לא נאמר 'הושפו' עצמותיו, כי כאשר האות הראשונה מנוקדת בניקוד שו"ו"ק, הרי זה כאילו נכתב 'הושפו', וגם כאן במילה 'נִפְתָּה' האות הראשונה, נ', מנוקדת שו"ו"ק [ולא חירי"ק], והרי זה כאילו כתוב 'הונכתה', כי הניקוד שו"ו"ק בתחילת המילה מורה שהוא מלשון 'הופעל' (כך ביאר בבאור מנחת יהודה).

רש"י מוסיף, שלא יתכן שהמילה נִפְתָּה, היא מלשון הכאה (שהשורש שלו - לדעת רש"י - הוא: ה.כ.ה.), וכאילו נכתב הִפְתָּה, ולומר שהאות נ' אינה חלק מאותיות השורש, אלא היא מאותיות השימוש של 'הופעל' והיא באה במקום האות ה'. זאת לא יתכן, כי לעולם אין האות נ' מתחלפת באות ה'.

לדעת חכמה ומוסר להבין

פניני מוסר, חכמה, וחיזוק, מתוך פסוקי הפרשה

כששמע זאת מחותנו הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ל פנה לתלמידיו והזהיר שלא ללעוג על חידוש הזה, כי אין זה סתם דבר צחות, אלא טמון בזה סודות התורה עמוקים!

המקרקר הראשון

ותעל הצפרדע (שמות ח, ב) צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה (והיא מתנת נחילים נחילים (רש"י).

את זו דרש הגאון רבי יעקב קאפיל רי"ך זצ"ל, רבה של בודאפעסט: לו השכילו המצרים לא לנגוע בצפרדע הראשונה ולא היו מכים אותה, לא היו יוצאים ממנה נחילים-נחילים. הדבר בא ללמדנו, כי כך היא דרכה של מחלוקת, מחרחר ריב אחד מתחיל לקרקר ולהתחצף נגד העומד בראש, ואם הוא חכם ובעל תבונה, הוא נותן לו לקרקר, לא מגיב ולא מכה בו, והצפרדע הבודד הזה נשאר לבדו, ולבסוף הוא נלאה מלקרקר ונאלם דום...

אבל יש כאלו שכאשר צפרדע אחת מתחילה לקרקר נגדם, חושבים הם שמצווה להכות בה, ומה התוצאה? - יוצאים ממנה נחילים נחילים... כמה קהילות נהרסו עקב צפרדע אחת שהתחילה לקרקר ולא ידעו להתעלם ממנה...



פחות משעורה

ויעשו כן החרטמים בלטיהם להוציא את הפנים ולא יכלו (שמות ט, ד)

שָׁאֵן הַשֵּׁשׁ שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְחוּתָה מִכְשַׁעוֹרָה (רש"י).

כך גם יהידי המחזיק את עצמו כאפס וכאין, פחות מכשעורה, אין לשדים ולמזיקים שליטה עליו.

(הרה"ק רבי זושא מאניפול ז"ל)

משה ואהרן שקולים

הוא אהרן ומשה (שמות ו, כו) יש מקומות שפקדים אהרן למשה ויש מקומות שפקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד (רש"י).

בשערי חומשים וספרים עתיקים, נהגו המדפיסים לצייר דמויות דמיוניות של משה ואהרן. משה מימין עם לוחות בידו, ואהרן משמאל עם חושן המשפט. על איורים אלו נשאל פעם הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ל, בעל 'בני ישיב':

מדוע ציירו את משה רבינו רזה וגבוה, ואת אהרן הכהן נמוך ובעל בשר?

והשיב בדרך צחות: משה בודאי היה גבוה, שהרי הוא הניח את היריעות על המשכן (שמות מ, יט), כשהקריש בגובה עשר אמות. גם על אהרן אפשר לדעת שהיה נמוך, מכך שהתורה ציוותה לעשות מעלה לפני המנורה (רש"י במדבר ח, ב). אלא מעתה קשה, איך אמרו חז"ל

שמשה ואהרן שקולים היו, כיצד יהיו במשקל שווה, אם גובהם אינו אחיד, שמשה גבוה ואהרן נמוך? על כרחך שאהרן היה רחב ומשה היה רזה, כך ששקולים היו!...

בית התפילה של משה רבינו

היכן התפלל משה רבינו במצרים, מה עלה בגורל המקום ומה העיר על כך רבינו האברבנאל?

וגם: איך כינו הישמעאלים את המקום?

לאחר מכת ברד, נאמר בתורה (שמות ט, כט) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פָּצְאֹתִי אֶת הָעֵרִי אֲפָרַשׁ אֶת כְּפִי אֶל ה' וגו'.** ורש"י מפרש: 'כצאתי את העיר - מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים'.

תפילה והתבודדות

רש"י אמנם אינו מציין מקום מסוים מחוץ לעיר ששם היה משה עומד ומתפלל, אולם רבינו האברבנאל כאן כותב דבר חידוש וז"ל: 'שהיה למשה חוץ למצרים בית אחד מוכן לתפילתו והתבודדותו. ועד היום הבית ההוא קיים ועומד במצרים, והוא בית קדוש ב"ה, וחוגגים שם היהודים אשר בכל הארצות ההם'.

הרי לנו עדות מקורית, שלפני שש מאות שנה, בימיו של האברבנאל, עדיין היה קיים במצרים בית התפילה בו היה משה מתפלל ומתבודד מחוץ לעיר.

יצוין, שכבר לפני כשמונה מאות וחמישים שנה, כותב הנוסע המפורסם רבי בנימין מטודלה על ביקורו במצרים: 'זשם חוץ לעיר כנסת משה רבינו ע"ה מימי קדם'.

בכפר 'דמוה'

מיקום מדויק יותר של בית הכנסת זו, אנו מגלים גם בספר 'דברי יוסף', לרבי יוסף סמברי זצ"ל, מחכמי מצרים לפני כארבע מאות שנה, הכותב ומעיד על בית הכנסת ייחודי

הנמצא ב'כפר דמוה' (על גדתו המערבית של הנילוס), וז"ל: 'היה בה חוץ לעיר בית הכנסת אחד, ומכניז אותה בית הכנסת של משה רבינו עליו השלום, וגם כן הישמעאלים מכניז אותו כניס"ת-מוס"א... שביום ז' באדר יהיו שם מזומנים לצום ולהתפלל בזאת בית הכנסת של עיר דמוה, הנקראת כניס"ת-מוס', וביום ח' בו לעשות יום משתה ושמחה, והיו מתקבצין בו אנשים ונשים וטף ראשי אלפי ישראל... כשהיה אומר משה רבינו ע"ה לפרעה **כצאתי את העיר אפרוש את כפי, היה מתפלל בזאת הכנסת'.**

בית הכנסת נחרב

בהמשך דבריו, מציין בעל 'דברי יוסף', את העובדה המצערת, שבית הכנסת זה נחרב עד היסוד, ומצוין שם בהערות, שהסולטן הממלוכי ציוה להרוס את בית הכנסת בערך לפני כשש מאות שנה (דהיינו בחייו של האברבנאל, וכנראה כשכתב ספרו עדיין היה בית הכנסת קיים).

לא זכיתי

רבינו עובדיה מברטנורא, שביקר במצרים לפני כחמש מאות שנה, בשנת רמ"ח, מתאונן באגרנות הידועה על כך שלא זכה ללכת להתפלל שם: 'לא זכיתי ללכת לדמוה, הוא מקום חוץ למצרים שאומרים ששם היה

מתפלל משה רבינו ע"ה, ויש שם שני בתי כנסיות אחד לרבנים ואחד לקראים', עכ"ל. מדבריו משמע, שככל הנראה טרם שמע בימיו שבית הכנסת הזה כבר נחרב, או יתכן שאחר כך חזרו ובנו בית כנסת חדש, או שכונתו ללכת למקום בו היה בעבר בית הכנסת, כי גם לאחר חורבן בית הכנסת המשיכו היהודים להתקהל שם (כמובא בהערות לספר דברי יוסף, וכן מובא בשו"ת מהרלב"ח, סי' כ"ו, שהיו יהודים הולכים לכפר דמוה).

אבן מכוסה בפרוכת

לעומת המובא בספר 'דברי יוסף' ובאגרת הברטנורא, שבית הכנסת של משה נמצא בכפר 'דמוה', אנו מוצאים מסורת אחרת, אותה מביא הג"ר רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל - רבה של מצרים לפני כמאה שנה - בספרו 'טוב מצרים', ולפיה המקום בו התפלל משה רבינו אינו בכפר 'דמוה', אלא בתוך העיר 'קהיר', ואלו הם דבריו:

במצרים הישנה... יש להעדה בית הכנסת גדולה עתיקת יומין והדרת השיקה חופפת עליה, ובפי ההמון קורין לה 'כניס עזרא', או 'בן עזרא'... בבית הכנסת זאת באמצעה יש שם מצבת אבן גבוהה מרצפת הבית, כערך אמה וארכה כשלש אמות, מכוסה בפרוכת, ונוהגים בה כבוד'.

כ' ההגדה תספר שמקובל בידם כי במקום הזה היה משה רבינו ע"ה עומד ומתפלל בימי פרעה שיוסרו המכות מפרעה ומעמו... וההגדה תספר כי המקום הזה היה חוץ לעיר בימי פרעה, וברבות הימים נכנס המקום תוך העיר, ועליו נבנה בית הכנסת, ואמת הוא כי יש זכר לדבר מהכתוב המפורש הנזכר, אכן אין ראיה שהיה במקום הזה, ואם קבלה נקבל...'

נשים לב, כי מלבד שינוי המיקום מהכפר 'דמוה' למרכז העיר 'קהיר', יש כאן שינוי נוסף, כי כאן לא מוזכר שהיה למשה רבינו בית כנסת, אלא שהיהודים הקימו בית כנסת על אותו מקום בו היה מצוי האבן ששם היה משה מתפלל.

עץ שצמח נבל

דבר פלא מציין בספר 'דברי יוסף' אודות בית הכנסת בכפר דמוה: 'זכשהיה [משה רבינו] מתפלל שם, היה תוקע את מטהו במקום אחד ידוע, ובאותו מקום צמח שם אילן אחד של זיזולכ"ת [-עץ ה'שיטה'], ויוצא פרח ויצץ ציץ'. אולם יש לציין שאילן זה, כבר אינו קיים כיום, כפי שכותב בספר 'תולדות היהודים במצרים וסוריה' (ח"א עמוד 542) שלאחר שיהודי חטא תחת אותו אילן, הדלדלו ענפיו ונבלו העלים.

ברכת 'המוציא לחם' או 'מוציא לחם'?

וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם סִבְלוֹת מִצְרַיִם (שמות ו, ז)

הגמרא במסכת ברכות (לח, א) מביאה מחלוקת תנאים בברייתא, מהו הנוסח הנכון שיש לומר בברכה על אכילת פת, לדעת תנא-קמא יש לברך 'המוציא לחם מן הארץ', ולדעת רבי נחמיה: 'מוציא לחם מן הארץ'.

מוציא - לשון עבר

משמעותו לשון 'עתידי', וההוכחה לכך מהפסוק בפרשתנו, פרשת וארא, שאמר הקב"ה למשה לומר לישראל, בשעה שעדיין לא יצאו ממצרים: וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם סִבְלוֹת מִצְרַיִם. ולכן אין לברך על הפת בלשון 'המוציא לחם' כי משמעותו לשון עתידי.

כשתצאו תדעו

מוסיפה הגמרא, שחכמים החולקים על רבי נחמיה, וסוברים שגם 'המוציא' הוא לשון עבר, מפרשים את הפסוק בפרשתנו כך: שהקב"ה אמר לבני ישראל: כאשר אוציא אתכם ממצרים, אעשה לכם דברים (ניסים), כך שאחרי שתצאו תדעו שאני ה' שכבר הוצאתי אתכם ממצרים, כפי שמוכח מתחילת הפסוק וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא וגו', כלומר, שאחרי יציאתם ממצרים תדעו כי אני הוא ה' שכבר הוציא אתכם, כך שלשון 'המוציא' המוזכר כאן הוא בלשון עבר.

כללי רש"י

כללי ודרכי רש"י הק' בפירושו על התורה

ה'כותרת' - 'דיבור המתחיל'

וְאֵל אֶבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בָּאֵל שִׁי-דָי, שרש"י כותב: 'זארא - אל האבות'. ונלאו כל המפרשים להבין את כוונת רש"י, שלאכארה לא הוסיף רש"י שום ביאור על הכתוב, וכתבו בזה כמה ביאורים. אולם ב'ספר הזכרון' כותב בפשטות, שרש"י התכוון בזה רק להביא בכותרת את לשון הכתוב בקיצור, כי כוונתו לבאר כאן את כללות הפסוקים ולא כל תיבה בפסוק.

וז"ל ספר הזכרון: 'זמה ששינה הרב בכאן לשון הכתוב, ואמר אל האבות, ואין דרכו לעשות כן, אלא מביא המקרא כצורתו, לפי שאינו מפרש הפרשה הזאת תיבה-תיבה כפי מנהגו, אבל הוא קושר כל הפרשה והולך... וכותב הפסוק כמפרש וקושרו עם הבא אחריו וכו'. אי נמי, לא קיצר, אבל המעתיק השומע ממנו כשהיה מחבר, קיצר, וכתב אל האבות, עכ"ל.

קורות חייו • רבותיו תלמידיו • חיבוריו

תולדות רש"י הק'

פרק ז' - שבע שנות גלות

רש"י ראה את הרמב"ם?

דבר משונה נוסף, כותב שם בספר 'שלשלת הקבלה', ששמע מזקני הדור, שבמשך גלותו הגיע רש"י למצרים, והתארח אצל הרמב"ם שכיבדו בכבוד גדול בראותו את תפארת חכמותו, ונתן לרש"י שמן יקר הנקרא 'בלסמיו' ששווה כהוב. עוד כותב שם הרמב"ם ראה את פירושיו של רש"י, ועל כך כתב הרמב"ם שהוא רצה לכתוב פירושים אחרים לולי שכבר 'קדמי הצרפתי'.

לא היו דברים מעולם

אך כבר העיר על כך הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א בספרו 'זכרון משה' (ח"ג סי' כד), שסיפור זה לא היה ולא נברא מעולם, שהרי רש"י נפטר בשנת ד' אלפים תתס"ה, שזה 28 שנים לפני שנולד הרמב"ם בשנת ד' אלפים תתצ"ג...

ובכלל, מביא שם בספר 'זכרון משה', מה שכתב רבינו החיד"א זי"ע בכמה וכמה מקומות בספריו, שאין לסמוך כלל על ספר 'שלשלת הקבלה', שיש בו הרבה דברים בלתי מוסמכים ומפורשים, שלא היו ולא נבראו מעולם.

כפרה על אביו

בספר 'שלשלת הקבלה', כותב, שכאשר היה רש"י בן ל"ג שנה, נדר ללכת בגלות שבע שנים. שתי סיבות פלאיות כותב בעל 'שלשלת הקבלה' לגלות זו, האחת - לכפר על מה שאביו הצטער כאשר זרק לים מרגלית לעבודה זרה. כי אף שאביו קידש השם במעשה זה, אבל לא עשה המצוה בשלימות, אלא היה לו צער על האבידה, ועל כך הלך רש"י בנו בגלות שבע שנים לכפר על פגם זה דק, בבחינת 'צדיקים הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה'.

אין פירוש טוב יותר?

הסיבה השנייה לגלות של רש"י, כותב בעל 'שלשלת הקבלה': משום שאז השלים רש"י את פירושו על התורה ועל הש"ס, ולא רצה רש"י לפרסם את פירושו, מחשש שמא כבר קדמו אחר בפירוש בהיר יותר, ולכן נדר שבע שנים בכל הארצות, באיטליה, בספרד, ביוון, בארץ-ישראל, ובמצרים, ובפרס, ולאחר שלא מצא פירוש טוב יותר ממנו, חזר לצרפת והשלים את חיבורו.

הגרלות על פרסים יקרי ערך עם עשרות זוכים!

המיה מעיזדים

נטפי דיו מקולמוסם הבוער ומחביוני
ליבם של לומדי 'תורה שבכתב'
המעידים על המהפך שהתחולל בחייהם
בזכות לימוד חומש ורש"י דבר יום ביומו



עם התחלת ספר שמו"ת - עת מתחזקים שוב רבבות אלפי ישראל בהתחדשות בלימוד התורה שבכתב עם פירוש ורש"י דבר יום ביומו - הגיעו אל שולחן המערכת המוני מכתבים מרגשים ותגובות נלהבות מאת רבים וטובים מהלומדים והנבחנים המתארים את המהפך שחל בחייהם, בחרנו להציג בפנים אחדים מהמכתבים ככתבם וכלשונם, כדי לסייע בדיבוק חברים בהתחדשות בדברי תורה הצריכים חיזוק:

תורה שבכתב שלום רב,

אני לומד בישיבת..... בירושלים וגר בתל אביב הצטרפתי ל"תורה שבכתב" כבר לפני שנה בערך ובזמן ה' אני רואה ברכה גדולה. איזה שמחה זה שאני שומע את הרב דורש בפרשת השבוע ואני אוהז ראש בכל העניין כבקיא ורגיל.

כמה תענוג כשאני מגיע מהישיבה הביתה לשבתות חופשה ויכול לדבר עם אבא שלי בשולחן שבת על הפרשה - דבר שעד לפני שנה לא היה רלוונטי - ובעזר ה' עוד נזכה לברך על המוגמר לדעת את כל התורה, אמן.

רציתי לשתף אתכם, כי ביום הושענא רבא, אחרי הלימוד היומי של החומש ורש"י, הייתי בדרכי מהבית לישיבה לקראת שמחת תורה, נסעתי ברכבת והייתי עייף ומוותש אחרי כל הלילה והחג כולו, ניסיתי לנמנם מעט ולפתע בערך בשעה 1 בצהריים אני מקבל שיחה נכנסת מ"תורה שבכתב", כמובן שעניתי, ואני שומע צלילי שיר וזמר, ומברכים אותי על הלימוד של משך השנה ובהצלחה להמשך.

באותם רגעים התרגשתי עד מאד, חשתי גאווה עצומה להיות חלק מלומדי התורה. בדיוק אז עצרה הרכבת בתחנה עמוסה בתל אביב, ואני מרגיש על בשרי ובכל נשמתו איך "לא שמנו הקב"ה כמשפחות האדמה, ולא שם חלקי עמהם" אלא "שם חלקי בני יושבי בית המדרש" ולומדי התורה שבכתב ושבע"פ. לא הייתה יכולה להיות עבורי חוויה מכוונת יותר בערב שמחת התורה!

בברכות התורה לרוב
ד. ברזילאי

יסוד האידישקייט!

הגני לציין בזה, שגם מו"ר כ"ק מרן האדמו"ר מערלוי שליט"א מעורר הרבה פעמים בשיחותיו על חשיבות לימוד חומש ורש"י. לפני כמה שנים נכנסתי אליו, והוא אמר לי בזה הלשון: "אם אתה רוצה בברכה והצלחה בפרנסה וברוחניות ובכל העניינים תקפיד ללמוד כל יום חומש עם רש"י" אמרתי לו שאני מקפיד ללמוד עם אור החיים הוא ענה לי: "בוודאי ובוודאי לימוד אור החיים הק' הוא דבר גדול עד מאד! ותמשיך ללמוד גם את זה, אבל חומש עם רש"י זה יסוד האידישקייט".

שמעון ר.

מאה פעמים תורה

לכבוד גיליון המאה
אמנם אתם החלטתם להימנע
ולא לעשות מכך עסק ומהומה

אבל אני לא יכול לעצור בעד קולמוסי
לשגר לכם ברכות והודאות אשר על לבבי
ובטוח אני שעוד רבבות יהודים כמוני

כי אולי עבורכם הגיליון איננו מטרר
אבל אני יכול לומר לכם שהיא טובה מכל סחורה
מעל שולחני אינם משים דברי התורה

בזכות הגיליון המיוחד המושקע והמרהיב
אשר כל שבוע מחדש את לבבנו מלהיב
ואת דעתנו אל התורה שבכתב מקריב

החל מפנינים על הפרשה לשולחן השבת
סיפורי הוד, פולמוס ואמרה שנונה ומוצלחת
וכלה בהגיגים, חידודי תורה ויוסיף דעת

זו ההודמנות לומר לכם הרבה יותר 1000 פעמים תורה
על היותכם נר אחד המאיר להרבה יותר ממאה
ויהי רצון שתמשיכו להפיק עוד ועוד אורה

בברכה מרובה
א.א. ויכלדר

מכתב היקרה והעריכה למפעל "תורה שבכתב"

לכבוד מנהלי ועדבי המפעל היקר והנפלא, עשירי דעותי להפצת התורה
הקדושה

שלום וברכה ושפע הצלחה בכל מעשי ידיכם.

אני, בני ישיבת קרית ירושלים, מודמרים להגיש לפניכם דברים והנאות מן
הלב, כביטוי קטן להערכה העמוקה שאנו חורשים לפעולת המכרה.
בכל שבוע, לקראת שבת המבילה, נכנס אל הכתל ארז של בינה. עלון עשיר,
בטוב טעם ודעת, ודו"ס של אמת, שכלל לנו מנוע.

על פרשת השבוע - מודרש ובכדור, מאיר את העינים באור מריר וטור.
מקרישים אדם עמל, מחשבה וכוונה, להגיש נכח מחרת, ערכה ומערכת.
מפעלים אדם עמל, מעשרה ומחזק, את הלימוד העזרה בחיבה ורא מחזק, בלימוד
התחשף ופירוש ורש"י המדויק, הקשר למקורות במכתבם רק מחזק.

מדי שבוע בשבוע, העלון אליו מגיע, את פסולי הישיבה מביא דו"ס שבעי.
והדגנו חכמה על המסירות וההתמדה, על המילה העזרה - בשמחה ומסירות.

מערב לזה, ברגענו להעניש כי פעילותכם מרחיקה נעדרת סקרן חשדא, ודו"ס
שישנו מן השקפות משאכס מה רבים כדי להגיש את עמק הפירוש ואת חכמי
ורש"י הקדוש במרחק מה ענינה ומשנת מחזקת את דברי בלימוד וחינוך.

אני מודים לכם על המשתלח הקטן לשיטתו, ישיבת קרית ירושלים, העולמים
החלו להפיק חלק מכלי נפשי מרהיבם שלילי לשבת קודש.

בברכה יישרת כוחכם, ויהי רצון שתמשיכו להפיק עוד ועוד אורה
מזמן בית הישיבה והשפעה רשמיא בכל העניינים.

בהתקרה עמיקה ובעם כל החלומים

מהפך בישיבה!

אני מנהל-רוחני בישיבה לצעירים, ואני יכול
שלא להתפעל ולשתף אתכם בהתפעלות
מהמהפך שעשיתם, פשוט אין לתאר ואין
לשער. אין מילה אחרת, פשוט מהפך!

אני אישית כבר זוכה להשקיע שנים רבות
בלימוד קדוש זה. לא שחלילה צריך את
הסכמות, אבל אני רואה בכך דבר רוחני גדול,
ותמיד משקיע בזה, אבל מה שניסיתי להביא
את ההרגשה הזאת לתוך כתלי הישיבה, מעולם
לצערי לא הצלחתי. כי כידוע יש את סדרי
הישיבה הרגילים ואו לומדים את הלימודים
המקובלים בעולם הישיבות, ובשעות אחרות
זה כבר נהיה 'רשות', ואם הופכים את זה לחוב
או התלמידים לא מתחברים וחוזר חלילה.

אבל בשנה האחרונה זה לא יאומן כי יסופר, אין
הפסקה שאני נכנס להיכיל ואני לא רואה כמה
בחורים עם חומש, לפני התפילה ולאחריה,
לפני ואחרי הארוחות, במנוחות הצהרים, אחרי
סדר ג', כל רגע פנוי שיש לבחורים הם יושבים
עם החומש ולומדים ומתעמקים. שלא לדבר
על השינוי שהחל לפני כמה חודשים כאשר
החילותם לשלוח הגיליון המופלא שלכם
ישירות אל הישיבה, וזה מונח בכל מקום, בכל
רגע בפנוי בין הסדרים וכו' הבחורים מתענגים.

כמו שאמרתי במילה אחת: מהפך!!!

הלוואי והייתי יכול לגלות את הסוד הזה
ולהעתיק אותו לעולם החינוך איך לגרום
לתלמידים לעשות משהו כי הם 'רוצים' ולא כי
הישיבה אומרת או מחנכת לכך. הרי זהו נקרא
חינוך והרגל והלוואי וכל מה שאנחנו מחנכים
בישיבות היום יהיה באופן כזה שששכיל לגרום
לצעירי הצאן לרצות! להבין! להתחבר!

אשריכם שזכיתם! תחזקנה ידיכם להרבות
פעלים וחילים לתורה!

ברכה מרובה: א.א. מ.

ש. מ.

ואחד תרגום

מה פשר המצווה ללמוד בכל שבוע שניים מקרא ואחד תרגום?

מדוע חייבים את המצווה זו גם אם איננו מבינים את ביאור התרגום וזקוקים ל'תרגום על התרגום'?

מיהו 'אונקלוס' אשר זכה כי כל יהודי לומד בכל שבוע את התרגום שלו?

אונקלוס עצמו חיבר את התרגום, או שהוא רק העביר לדורות מה שקיבל מרבותיו?

האם תרגום אונקלוס, הוא אכן רק תרגום וביאור מילים או שהוא משמש אף כ'פירוש' להבנת התורה?

בכל שבוע ושבוע, זוכה כל יהודי לקיים את המצווה של לימוד ואמירת פרשת השבוע 'שנים מקרא ואחד תרגום'. למרות ששפת התרגום אינה מורגלת בפי העם בימינו, והרבה מילים בתרגום הן קשות להבנה, ואנו זקוקים ל'תרגום על התרגום...', עם כל זאת, מצוה קדושה זו עומדת חיענה, שיריה וקיימת בכל דור ודור, כפי שקבעו חכמינו ז"ל, אם בתקנת אנשי נכנסת הגדולה (בית ארזים, ס' רפה ס"א), ואם בתקנת האמוראים (מהר"ץ חיות ברכות ת, א), או כדעת בעל 'ערוך השולחן' (ס' רפה, ב) שמושה רבינו כבר תיקן תקנת שנים מקרא ואחד תרגום.

אך כן הבן שואל: אם אמנם אין אנו מבינים כל כך את התרגום, ואנו זקוקים לביאורים שיבארו לנו מה התרגום אומר, מה פשר החיוב ללמוד דווקא תרגום אונקלוס? האם לא עדיף ללמוד רק את פירוש רש"י כפי שכולנו לומדים? זאת ועוד, מה זכה אונקלוס הגר שדווקא את התרגום שלנו חייב כל יהודי ללמוד? ומכאן לשאלה הנוספת: האומנם תרגום זה, הוא פרי יצירתו של אונקלוס שחיברו בעצמנו, או שמא הוא בסך הכל העביר לדורות את מה שקיבל מרבותיו איש מפי איש עד למשה בסיני? וגם: מי הוא אותו אונקלוס הגר?

על שאלות אלו, ושאלות נוספות, ננסה בס"ד לעמוד במאמר שלפנינו.

אונקלוס הוא עקילס?

טרם ניגש אל להבין מה מקורו של תרגום אונקלוס, נבקש לעמוד תחילה על דמותו של אונקלוס עצמו.

לזהותו של אונקלוס הגר קיימת חוסר בהירות, האם מדובר ב'עקילס הגר', או שמא מדובר בשני אנשים שונים.

מצד אחד, אנו רואים שאותם סיפורים המובאים בתלמוד בבלי ובתוספתא על אונקלוס הגר, מופיעים במקורות אחרים על עקילס הגר, כמו למשל המובא בגמרא (ע"ז יא, א) שאונקלוס שרף שבעים מנה במיתת רבן גמליאל, מובא במסכת שמחות (ח, ו) על עקילס הגר. ועוד דוגמאות המוכיחות בבירור שמדובר באיש אחד, שיש שקראו לו עקילס ויש שכינו אותו אונקלוס.

כך אכן נקט בקרבן העדה על הירושלמי (שבת, ו, ד) שאונקלוס היינו עקילס, וכך הסכים הג"ר נתן אדלר זצ"ל רבה של לונדון בהקדמתו לחומש 'נתינה לגר', וכן נקטו עוד הרבה אחרונים בפשטות.

שני אנשים

מנגד, כמה מגדולי המפרשים נקטו שאונקלוס אינו עקילס הגר, ומדובר בשני אנשים שונים, כך כתב ביפה תואר על המדרש רבה (ב"ר צג, ג), ומהר"ם חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב ס' קע), ומהר"ו במדרש איכה (א, א ד"ה אפקלטורין) ומהר"ץ חיות בספרו אגרת ביקורת, ועוד.

קביעה זו מבוססת בין השאר על ההוכחות הבאות: א. בזהר הק' (ח"א עג.) מובא שהלל ושמאי לימדו תורה ל'אונקלוס', והרי והלל ושמאי היו מאה שנה לפני החורבן, ואילו עקילס היה עשרות שנים לאחר החורבן. ב. תרגום אונקלוס הוא בארמית, ובירושלמי בכמה מקומות מוזכרים כמה מילים מתוך תרגום עקילס, ומילים אלו הם ביוונית. ג. תרגום אונקלוס הוא רק על התורה, ובירושלמי מובאים ציטוטים מתרגום עקילס גם על הג"ך.

אולם רבי נתן אדלר בהקדמה לספרו 'נתינה לגר', מיישב חלק מהקושיות, וכותב שאונקלוס חיבר שתי מהדורות לתרגום, תחילה חיבר תרגום ארמית רק לתורה, ואחר כך עוד תרגום ביוונית גם על נ"ך.

מפי רבותיו

כך או כך, אונקלוס הגר חי בסוף תקופת בית המקדש השני, או בתקופה שלאחר החורבן. באותה תקופה החלו בני ישראל ללמוד מפיו את התרגום שהוא כתב על התורה – תרגום אונקלוס.

אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה (ג, א): 'תרגום של תורה - אונקלוס הגר אומר מפי רבי אליעזר ורבי יהושע'. כלומר, אין מדובר ביצירה פרטית של אונקלוס, אלא בתרגום שהוא קיבל מפי רבותיו [אלא שאונקלוס רשם וסידר זאת כפי שקיבל מהם, וממנו למדו כל ישראל את התרגום].

שואלת הגמרא: הרי כשחזרו מהגולה כבר בימי עזרא הסופר, עם הקמת בית המקדש השני, נאמר (נחמיה ח, ח) ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא, ודרשו חכמים 'מפורש' - זה תרגום 'וכו', הרי שכבר בימי עזרא היה התרגום, ואונקלוס חי בדור מאוחר יותר, ומדוע אתה אומר שאונקלוס הוא אומר את התרגום לבני ישראל?!

מתרצת הגמרא: אכן התרגום כבר היה קיים בימי עזרא הסופר, אלא שבמרוצת השנים השתכח התרגום, ואונקלוס חזר וייסד את התרגום הנשכח.

מפיהם או לפנייהם

כאן בגמרא נאמר שאונקלוס חזר וייסד את התרגום 'מפי רבי אליעזר ורבי יהושע', אולם בירושלמי (מגילה א, ט) הנוסח הוא להיפך: 'תרגום עקילס הגר התורה לפני רבי אליעזר ולפני רבי יהושע וקילסו אותו', ע"כ. כלומר, הוא לימד את התרגום לפנייהם, ולא למד מפיהם [וראה להלן האם עקילס הוא אונקלוס].

התרגום - בסיני ניתן!

למדנו אם כן, שהתרגום היה קיים בימי עזרא, אבל את המקור לתרגום אנו מגלים בדברי רש"י במסכת קידושין (מט, א) הכותב: 'אונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף, שהרי בסיני ניתן, אלא שנשתכח וחוור ויסדר', ע"כ. הרי שחידש כאן רש"י, שתרגום אונקלוס המצוי בידינו כבר ניתן למשה בסיני!

מדוע דווקא התרגום?

מהלך זה שתרגום נוסר למשה בסיני, הובא גם בבית יוסף (או"ח ס' רפ"ה) כשהוא דן במחלוקת הראשונים אם יוצאים ידי חובת שנים מקרא ואחד תרגום רק בתרגום אונקלוס, או שמא אפשר לצאת גם בביאור ופירוש אחר.

על כך הובא מביא בשם התוספות והרא"ש שיש שכתבו שמי שמבין שפה אחרת, יוצא ידי חובה גם בביאור אחר בשפה שהוא מבין, אולם התוספות חולקים על כך, וכותבים שיוצאים ידי חובה רק בתרגום, בגלל שתי סיבות:

א. שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא, ויש בתרגום ביאורים שונים שאינם מופיעים בסתם תרגום מילולי לשפה אחרת.



ב. עוד טעם מביא שם בבית יוסף בשם רב עמרם (בסידורו ח"ב ס' לא) ורב נטוראי שכתבו, שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני [ולמעשה מסיק שם הבית יוסף שירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירוש רש"י, וכפי שהכריעו כל האחרונים שראוי ללמוד גם תרגום וגם רש"י, בפרט בימינו].

הוא אומר: התרגום ניתן למשה בסיני, משם הוא עובר דור אחר דור עד עזרא הסופר, ואחר כך הוא השתכח, עד שאונקלוס הגר חזר ולימדו שוב מפי [או לפני] רבותיו, ומאז ועד היום נקבע שמו בישראל "תרגום אונקלוס", כשלמעשה מדובר בחלק מהתורה שנשמר בסיני.

התרגום נמסר בלשן הקודש?

אלא, שעל פי פשוטו תמוה, לאיזה צורך ניתן התרגום הארמי בסיני, כאשר העם היוצא ממצרים אינו דובר כלל ארמית, שכן בצאת ישראל ממצרים דיברו לשון הקודש, ואולי הכירו גם קצת מצרית, אך לא ארמית. ואף אם נאמר שהם ידעו גם ארמית, אבל בוודאי שזו לא הייתה השפה שלהם, ולאיזה צורך היו לומדים אז את התורה בתרגום לארמית?

לכן, מחדש הגאון מהר"ץ חיות זצ"ל בספרו 'אגרת ביקורת', שהתרגום אינו תרגום מילולי בעלמא, אלא כידוע הוא מהווה 'פירוש' של התורה, עם הרבה הוספות והלכות וחידושים המופיעים רק בתרגום. מעתה הוא מחדש, שרק הפירושים שבתרגום, הם ניתנו בסיני, והם ניתנו בשעתו באמת בלשון הקודש, ורק בהמשך בימי עזרא הוא תרגם את הדברים לארמית שהיתה השפה המדוברת אז בקרב העם. את הקביעה הזאת מבסס מהר"ץ חיות על עוד כמה הוכחות.

כל התרגום ניתן בסיני

חידוש זה כבר מופיע בשו"ת הרמ"א (סימן קכט) בשם מהרש"י פדווא זי"ע, שמה שאמרו שהתרגום ניתן בסיני, הכוונה רק על הפירושים שבתרגום.

אולם הרמ"א (שם ס' ק"ל) חולק בתוקף על מהרש"י פדווא, תקובע שכל התרגום כולו ניתן בסיני, בלשון ארמי, לא רק הפירושים שבו, אלא גם כל לשון התרגום, וז"ל הרמ"א: "על

מבצע 'תורה אור' ממשך בעוז ותעצומות!



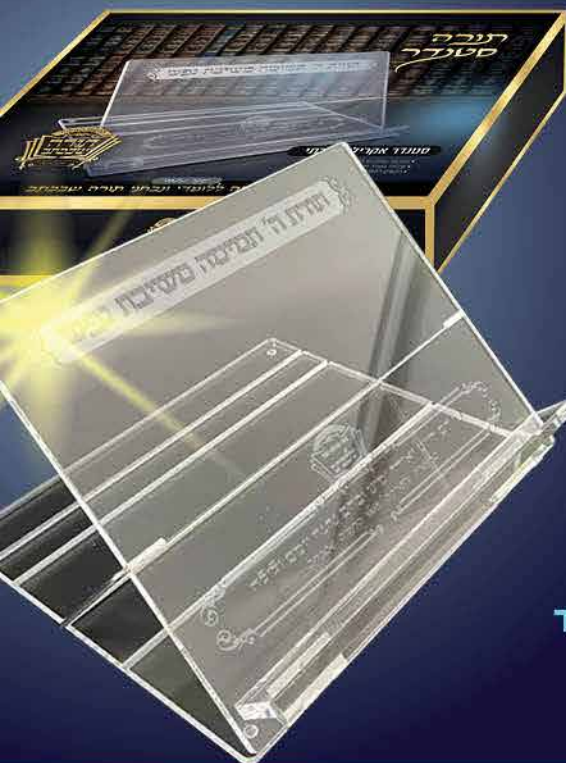
אלפי הלומדים והנבחנים בהצלחה משך
כל ספר בראשית בקביעות ובדציפות
במסגרת מבצע 'ד"ר שבועות של אור'

**יזכו לקבל מתנת שי מיוחדת
ערכת 'תורה אור' - ובלכתך בדרך**

הכולל מנורת 'פנספר' ותפילת הדרך
במארז מתנה יוקרתית בייצור מיוחד
עבור לומדי תורה שבכתב

שיתנו לבן לצעיר - חל עיכב משמעותי בשילוח המטות המיוחדות
מהמפעל בחול, הם יגיעו ארצה בס"ד לוקחות ימי הפורים המבולט
אחות מעד ואופן החלוקה, ובא הודעה נפרדת | כל הזמנים יקבלו
הודעה על כך במייל האישי - אין צורך ליצור קשר לביחור במשרדנו

מחיל אל חיל



לאור ההצלחה הגדולה
במבצע 'תורה אור' עם
השתתפותם בהצלחה של
אלפי לומדים שסיימו בס"ד
בהצלחה מרובה את לימוד
ומבחני כל ספר בראשית
בדציפות וללא הפסק
**מכירים אנו בזאת על
מבצע המשך
ביתר שאת ועוז**

כל הלומדים והנבחנים בס"ד
משך כל ספרי 'שמות' ו'ויקרא'
בדציפות ובקביעות
יזכו לקבל בס"ד אף הם
מתנה מרהיבה ויוקרתית
ללא הגרלה

**'תורה סטנדר' אקרילי מפואר
במארז מתנה מרהיב
בייצור מיוחד עבור
לומדי תורה שבכתב**

המתנות מיוצרות לכבודם של לומדי ונבחני תורה שבכתב
באדיבותם של ידידנו הנכבדים והנעלים, ועמלי התורה ואוהבי לומדיה,
אנשי החיל כבדי המעש למען הנחלת התורה שבכתב לרבות אלפי ישראל
הנדיבים הדגולים חברי 'קרבן תרי"ג' - ניו יורק
אשר הודילו זהב מהונם למען הוקרת והערכת לומדי התורה והוגיה בתמידות ובקביעות



כרחינו יש לתרגום מעלה מצד לשונו דוקא, והוא הניתן
בסיני וברוח הקדש... שברור כזהרים שהתרגום בעצמו
ובלשונו נתקבל בסיני כמו שהוא..."

גם מהר"ץ חיות עצמו (שם) מציין, שאותם פוסקים
שכתבו שיש לומר דווקא שנים מקרא ואחד תרגום,
משום שהתרגום ניתן בסיני, סוברים שכל התרגום כולו
ניתן בסיני בלשון ארמית, ולא רק הפירושים והביאורים
שבכתוב.

כך גם המהרש"א במסכת מגילה (שם) כותב, שבסיני ניתן
כל התרגום בלשון ארמית כפי שהוא מצוי בימינו.

קדושה ומעלה יתירה

העולה מכל דבריו, וכמבואר בפוסקים (בית יוסף ושאר
נשאי כלים על שו"ע אור"ח סי' רפ"ה), שישנן שתי
סיבות מדוע גם בימינו יש חיוב בכל שבוע ללמוד את
תרגום אונקלוס, א. כי התרגום ניתן למשה בסיני, ובכך
זכה לקדושה ומעלה מיוחדת, שאין בשום ביאור ותרגום
אחר. ב. כי תרגום אונקלוס מפרש ומבאר כל מילה ומילה
וכל פסוק, ואילו שאר מפרשי התורה אינם מפרשים כל
מילה וכל פסוק.

תיקון קליפת נוגה

אך בנוסף על כך, קיימת סיבה שלישית, מדוע יש ללמוד
בכל שבוע את התרגום, וזאת על פי תורת הסוד וחכמת
הקבלה, שכתבו דברים נוראים ונשגבים אשר נעשים על
ידי אמירת שנים מקרא דווקא עם התרגום, כפי שכתב
בחדושי חתם סופר (חולין כח, ב) חל"ק: 'דהתרגום הוא
קליפת נוגה שנאחזה בתורה ע"י שירת הלוחות בע"ה,
ואעפ"י שחזר ונתן לוחות שניות ונסתלקה הקליפה, מ"מ
לגמרי לא נסתלקה, לכן צריך לתקנה לבטלה חד בתרי
בשנים מקרא כי הקליפה לא נסתלקה לגמרי'.

וכעין זה בכף החיים (סק"ב) 'לפי חכמי המקובלים דווקא
תרגום, לסוד הכמוס כדי להכניס קליפת נוגה למקום
הקדושה ביום השבת'.

הדברים מבוארים באריכות ובהרחבה גדולה בשל"ה הק'
(מסכת שבת פרק תורה אור, אות פו) חל"ק: 'דע שיש
שלש קליפות סביב הקדושה, והרביעית דהיינו נוגה,
פעמים [הוא] קודש, ופעמים חזר לקליפות ונעשה
ארבע קליפות... והגרים הם מאותה הקליפה, שלפעמים
נוטה לקדושה, ולפעמים מתהפכת לטומאה, ואונקלוס
הגר שהיה מבחינת נוגה רצה לתקן אותה, ועשה התרגום
שהוא ממדתו לכלול אותו עם הקדושה... ולפיכך ביום
ששי שמתחיל לכנס בקדושה, ראוי לעבוד הפרשה שנים
מקרא ואחד תרגום, ולא ביום חמישי, וגם ביום השבת, כי
כיון שרואות [ה] קליפות [ה] אחרות ביום ששי שעלתה
קליפת נוגה בקדושה, רוצות גם הם ליכנס בקדושה
אחריה, ונכנס שבת ומפילן לנוקבא דתהומא רבה..."

ועי"ש עוד באריכות בשל"ה ק בסודות נשגבים ותיקונים
נוראים וייחודים עליונים הנעשים על ידי אמירת שנים
מקרא ואחד תרגום.

נשמה יתירה ונקרא אדם

ועוד כתב בכף החיים (סקל"ב) בשם המקובלים, שע"י
קריאת שמו"ת יזכה האדם להכנת תוספת נשמה יתירה,
ונקרא 'אדם', שהוא שם משובח ומפואר מכל הכינויים
(איש, אנוש), וסימנך 'זיקרא האדם שמו"ת'.

הרחבנו מעט בעניינים אלו, אף שהם דברים
נעלמים ונשגבים העומדים ברומו של עולם
מתורת הסוד, כדי לתת מעט טעם וחיות באמירת
שנים מקרא ואחד תרגום, למען נדע שבכל תיבה
ותיבה ובכל פסוק ופסוק, שאנו לומדים בשנים
מקרא ואחד תרגום, אנו זוכים לתקן את נפשותינו
ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, וזוכים לקבל
את קדושת השבת בטהרת הנפש ולהתקדש
בקדושה של מעלה.

קריאה של חיבה
מאת מרגן הגאונים הגדולים עמודי ההודאה שליט"א

דבר שפתיים אך למהסור בגודל מעלת לימוד חומש עם פירוש רש"י הק', אשר הפליגו גדולי וצדיקי הדורות בסגולת וחשיבות לימוד קדוש זה. והננו בזאת בקריאה של חיבה, לזרז למזורזים, לכל תופשי תורה, עמליה וחכמיה, יושבי אוהליה וקובעי עתותיה, זקנים עם נערים, לחזק את לימוד פרשת השבוע עם פירוש רש"י בהבנה ברורה ובידיעה נכונה.

על זאת באעה"ח להגדיל תורה ולהאדירה (החתימות לפי סדר א"ב)

אברהם צבי הקן
גאב"ד 'הוראה מהלכה'
בית דין תל אביב-יפו
רח' הירקון 107
תל אביב 6109801

מס. 73/77
בני ציון מועצה
ראש ישיבת בני ציון

חגניה יו"ט ליפא לויש
שכונת גרין פארק מודיעין עילית

יחזקאל שני
עקב שני
ד"ר יחזקאל שני

מאיר סירוב
דומו"צ העדה החרדית
דקה עדת ירושלים - המתמידים

מרתיה דייטש
רב שכונת רמת שלמה ירושלים

שלמה מחפוד
נאב"ד בד"ץ 'יורה דעה'

[illegible]

02.500.20.18

